

Микола КУНІН,

*старший викладач кафедри менеджменту
та управління проектами ДРІДУ НАДУ*

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ОКРЕМИХ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я І ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Здоровий спосіб життя залежить від самої людини, але водночас держава має створювати умови для його формування, популяризації та поширення серед населення. При цьому зусилля держави мають бути спрямовані на створення сприятливого середовища для формування здорового способу життя та усвідомлення людьми його цінностей.

Здоровий спосіб життя визначають як комплекс поведінкових актів людей, що обумовлює збереження і зміцнення їхнього здоров'я в умовах праці, побуту, дозвілля, економіки та екології.

У сучасній літературі вирізняють кілька компонентів здорового образу життя: цільовий, мотиваційно-ціннісний, змістово-операційний, програмно-орієнтовний, емоційно-вольовий, діяльнісний та оціночний. Деякі аспекти забезпечення здорового способу життя можливі лише при цілеспрямованій діяльності держави, наприклад, вирішення екологічних питань, боротьба з бідністю, поліпшення системи охорони здоров'я.

Відповідь на питання про розуміння здорового способу життя на державному рівні можна знайти у нормативно-правових документах України, для чого охарактеризуємо основні підходи до розуміння і трактування здорового способу життя у цих документах.

Результати досліджень та їх обговорення свідчать, що питання здорового способу життя було актуальним ще за радянських часів, і не є, по суті, ознакою тільки останнього десятиліття. Крім того, необхідно відмітити, що проблема формування здорового способу життя давно усвідомлена на державному рівні, але попри це не спостерігається серйозних позитивних зрушень у даному напрямі.

У законі України "Про фізичну культуру і спорт" здоровий спосіб життя згадується у двох статтях - 4 та 31. Зокрема, важливе значення мають положення статті 31, що присвячена правовому та інформаційному забезпеченню фізичної культури і спорту. У частині другій статті 31 зазначається, що "держава сприяє веденню широкої пропаганди фізичної культури та спорту як фактору зміцнення здоров'я, фізичного та духовного загартування людини". Попри те, що в інших статтях здоровий спосіб життя більше не згадується, даний Закон містить чимало положень, що стосуються здоров'я громадян України; у вказаному документі на належному рівні підкреслено зв'язок фізичної культури, здоров'я, фізичного і духовного розвитку людини.

Затверджена у листопаді 2006 р. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 рр. пояснює ситуацію, що склалася у сфері

фізичної культури і спорту, дією ряду факторів, у тому числі недостатнім пропагуванням серед широких верств населення здорового способу життя.

Окремі аспекти сенсу поняття "здоровий спосіб життя" розкриваються в деяких нормативно-правових актах, присвячених певним актуальним проблемам життя суспільства. Досить яскравим прикладом є Закон України "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення", прийнятий у 2005 р. У вказаному документі, як і у більшості інших, немає визначення того, що власне розуміють під здоровим способом життя, але зі змісту стає зрозумілим, що ця категорія розглядається крізь призму позбавлення від шкідливої звички вживання тютюнових виробів.

Поняття "здоровий спосіб життя" підкреслюється у статті 5 даного Закону, що визначає основні напрями державної політики щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення. Одним із таких напрямів є "зміцнення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я для забезпечення комплексу заходів щодо відновлення та зміцнення здоров'я населення, пропаганди здорового способу життя". Як відомо, для пропаганди здорового способу життя замало зміцнювати матеріально-технічну базу лише закладів охорони здоров'я. Попри досить вузьке визначення здорового способу життя, що є виправданим з огляду на мету та зміст Закону, у його тексті присутні кілька положень, що є вагомими кроками у справі формування здорового способу життя населення України. Навчальні та освітньо-професійні програми усіх навчальних закладів незалежно від форми власності повинні включати спеціальні теми про шкоду для здоров'я людини куріння тютюнових виробів, а також про переваги здорового способу життя. Включення тематики, пов'язаної зі здоровим способом життя, має стати важливим засобом впровадження його цінності у свідомість населення. Втім, ключовим моментом тут є комплексний підхід до розуміння здорового способу життя. Адже, коли відповідно до Закону України "Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення" до різних навчальних програм включаються теми про здоровий спосіб життя, що мають сприяти широкому розумінню цього поняття, не обмежуватися згадками про шкоду вживання тютюну.

Здоровий спосіб життя згадується в "Основах законодавства України про охорону здоров'я": у преамбулі, статтях 32, 59 та 78. Стаття 32 так і називається "Сприяння здоровому способу життя населення", у ній ідеться про те, як держава сприяє утвердженню здорового способу життя населення шляхом поширення наукових знань, організації медичного, екологічного і фізичного виховання, створення умов для занять фізкультурою, спортом і туризмом, створення профілакторіїв та баз відпочинку, боротьби зі шкідливими звичками, встановлення системи соціально-економічного "стимулювання осіб, які ведуть здоровий спосіб життя".

Таким чином, у вказаному Законі наголошується на медичному, гігієнічному, фізкультурно-оздоровчому та спортивному аспектах здорового способу життя. Такі питання як духовне здоров'я та соціальне здоров'я, що

визначається умовами праці, ступенем соціалізації особистості та іншими чинниками, залишаються в тіні.

У програмі діяльності Кабінету Міністрів "Послідовність. Ефективність. Відповідальність." відзначається приблизно такий же підхід до розуміння здорового способу життя: "У сфері охорони здоров'я Уряд спрямовуватиме зусилля на здійснення заходів щодо профілактики захворюваності, ... посилення пропаганди здорового способу життя. Ключове завдання Уряду у цій сфері полягає у подальшому покращенні стану здоров'я громадян і підвищенні якості та продовженні тривалості життя". Але на відміну від Програми "Назустріч людям", дана Програма містить набагато ширший огляд питань, пов'язаних із розвитком фізичного виховання і спорту, хоча тих не подає комплексного розуміння та не робить належного наголосу на значенні та механізмах формування здорового способу життя населення України.

Верховна Рада України теж не обійшла увагою питання здорового способу життя, причому не тільки на законодавчому рівні. У листопаді 2003 р. було проведено парламентські слухання на тему "Формування здорового способу життя української молоді: стан проблеми та перспективи". Основні питання, порушень під час слухань, знайшли своє відображення у рекомендаціях, де йдеться про стурбованість станом навколишнього середовища, умовами праці, навчання і відпочинку української молоді, якістю медичного обслуговування, домінуванням пасивних форм дозвілля, небезпечним рівнем поширення шкідливих звичок. Крім того, окреслюється тенденція до погіршення психічного і духовного здоров'я молодих людей, відмічається, що кожна третя дитина народжується з відхиленнями у розвитку нервової системи, чимало школярів почуваються самотніми, перебувають у стані психічного напруження. Значне місце в рекомендаціях відводиться проблемам соціального здоров'я молоді, на яке вплинули економічні негаразди, проблеми бідності, безпритульності, безробіття та насильства.

Таким чином, зміст поняття "здоровий спосіб життя", презентований у зазначених рекомендаціях парламентських слухань, є досить повним, комплексним та відповідає сучасним тенденціям його розуміння, включає такі аспекти як заняття фізкультурою і спортом, активне дозвілля, сприятливий стан навколишнього середовища (екологія), обслуговування, духовне та психічне, а також соціальне здоров'я та благополуччя.

Водночас цей документ теж містить певні проблеми, що викликають запитання. Зокрема, за підсумками парламентських слухань Кабінету міністрів України рекомендується дати відповідні доручення центральним органам виконавчої влади, серед яких згадується Державний комітет у справах сім'ї та молоді, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство праці та соціальної політики України, Державний комітет телебачення та радіомовлення України. Але існуючий на той час Державний комітет України з питань фізкультури і спорту відповідно до рекомендацій парламентських слухань не мав отримати жодних доручень від Кабінету Міністрів України з впровадження заходів зі сприяння здоровому способу життя молоді, і це попри висловлене у вказаному документі розуміння важливості

розвитку фізкультурно-спортивного руху як важливого компонента здорового способу життя молоді.

У цьому контексті варто відзначити й те, як необхідність пропаганди здорового способу життя закріплена у положеннях про Міністерство охорони здоров'я України та про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту.

Отже, у положенні про Міністерство охорони здоров'я України категорія здорового способу життя згадується один раз, а саме: МОЗ відповідно до покладених на нього завдань здійснює координацію діяльності закладів охорони здоров'я, органів, установ і закладів державної санітарно- епідеміологічної служби, науково-дослідних установ незалежно від їх підпорядкування і форми власності щодо питань діагностики, лікування і профілактики захворювань, формування здорового способу життя.

Отже, попри тривалий період, коли актуальним є питання формування здорового способу життя населення України, у більшості нормативно-правових актах досі поширений вузький підхід до цього поняття: віднесення даного питання переважно до проблематики охорони здоров'я; як аспект попередження шкідливих звичок; як явище, зміст якого визначається переважно фізкультурою і масовим спортом; або здебільшого як здоров'я духовне та психологічне.

Протягом останнього десятиліття у багатьох нормативно-правових актах (які прямо не належали до сфери фізичної культури і спорту) не був належно виражений зв'язок між здоровим способом життя з одного боку та заняттям фізкультурою і спортом - з іншого.

Аналіз змісту кількох програм діяльності Кабінету міністрів України за останні роки виявив вузький підхід та недостатню увагу уряду до формування і пропаганди здорового способу життя; дана категорія в основному згадується у контексті охорони здоров'я населення, або не згадується взагалі.

Список використаних джерел

1. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 рр. : постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2006 №1594 // Офіційний вісник України від 27.11.2006 – 2006 р. –№ 46.

2. Про фізичну культуру і спорт : Закон України // Голос України. – 29.01.1994 р.

3. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України // Голос України. – 25.10.2005 р.

4. Комплексна програма профілактики захворювань і формування здорового способу життя Української РСР на період до 2000 року, схвалена постановою Ради Міністрів УРСР від 7 грудня 1989 р.

5. Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 №1542//Офіційний вісник України. – 20.11.2006. – №45.

6. Положення про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту : постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2006 №1573 // Офіційний вісник України від 20.11.2006. – № 45.

7. Популярная медицинская энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1987. – 704 с.

8. Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя : указ Президента України № 258/2002 // Офіційний вісник України. – 05.04.2002. – № 12.